

DOI: 10.7251/GFP18081141

UDC: 343.221-056.34:343.852

Originalni naučni rad*Datum prijema rada:*
1. jun 2018.*Datum prihvatanja rada:*
18. jun 2018.**Mjera bezbjednosti obaveznog psihijatrijskog liječenja i čuvanja u zdravstvenoj ustanovi u krivičnom zakoniku Republike Srpske**

Rezime: U radu se govori o mjeri bezbjednosti obaveznog psihijatrijskog liječenja i čuvanja u zdravstvenoj ustanovi iz novog Krivičnog zakonika Republike Srpske. Ovdje se u stvari radi o "vraćanju" u zakon jedne stare mjere koja je ranije postojala u domaćem krivičnom zakonodavstvu do njegove reforme iz 2003. godine. S obzirom da je napušten novi, u Bosni i Hercegovini reformom krivičnog zakonodavstva harmonizovani, postupak prema neuračunljivim učiniocima krivičnih djela i uvedena mjera bezbjednosti koju ostala zakonodavstva u državi ne poznaju, očekujemo da će to izazvati pažnju pravne nauke, sudske prakse, ali i određenih međunarodnih faktora pod čijim je uticajem ta mjera bila i uklonjena iz krivičnog zakonodavstva. Ovim radom želimo da skrenemo pažnju naučne i stručne javnosti na potrebu da se tradicionalna, naučno zasnovana i u praksi provjerena, rješenja brzopletu i nekritički ne napuštaju, da bi se nakon izvjesnog vremena "naknadnom pameću" shvatilo kako je to bilo pogrešno i kontraproduktivno.

Ključne riječi: institut, vraćanje, mjera bezbjednosti, obavezno, psihijatrijsko, liječenje.

*Prof. dr***Veljko Ikanović**

*Vanredni profesor,
Fakultet pravnih nauka,
Panevropski univerzitet
Apeiron Banja Luka, BiH
i sudija Vrhovnog suda
Republike Srpske
veljko.i.ikanovic@apeiron-edu.eu*

UVOD

U toku reforme krivičnog zakonodavstva u Bosni i Hercegovini, koja je izvršena pod budnim okom i uz svestranu pomoć i sugestije "međunarodne zajednice", doneseni su u 2003. godini novi materijalni i procesni krivični zakoni. Oni su sadržavali niz do tada nepoznatih rješenja, posebno u krivičnom procesnom zakonodavstvu, a nešto manje u materijalnom. Tako ove "reforme" nisu ostavile nedimutim ni materijalno krivično zakonodavstvo u koje su ugrađeni određene novi instituti, kao što je odgovornost pravnih lica za krivična djela, ali i napušteni tradicionalni kao što je mjera bezbjednosti obaveznog psihijatrijskog liječenja i čuvanja u zdravstvenoj ustanovi. Rješenja u procesnom zakonodavstvu često su preuzimala ulogu materijalnog zakona, a da nisu imala osnov u tim zakonima, kao što je to u uređenom zakonodavstvu kontinentalnog tipa uobičajeno. To je rezultat dominantnog uticaja američkih eksperata pod čijom

kontrolom je ova reforma provođena, a što odgovara njihovom konceptu dominacije procesne norme u krivičnom pravu u odnosu na materijalnu i propisivanju materijalnih instituta u procesnom zakonodavstvu. Mnogo toga je u procesnom zakonodavstvu urađeno po uzoru na pravila Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju, ali to nije tema ovog rada.

To se desilo i sa mjerom bezbjednosti obaveznog psihijatrijskog liječenja i čuvanja u zdravstvenoj ustanovi. Ona je nestala iz Krivičnog zakona Republike Srpske¹ iz 2003. godine, a da ni jednim članom ili stavom nekog člana tog zakona nije rečeno kakav postupak je sa onim licima koja učine krivično djelo u stanju neuračunljivosti. Ovo je bio rezultat pojednostavljenog i rigidnog tumačenja da djelo koje takva lica počine nije krivično djelo i da krivični zakon ne treba da se njima bavi. Ovdje se svjesno zanemarivalo da takve radnje imaju sva obilježja određenog krivičnog djela ali da je krivična odgovornost tih počinitelja zbog njihovog duševnog stanja isključena. Osim toga u krivičnom postupku se mora utvrditi da je neko preduzeo određenu radnju koja ima sva obilježja krivičnog djela koje je propisano u krivičnom zakonu, da bi se mogao provesti bilo kakav postupak uređen drugim zakonima.

Umjesto da tako postupi i u krivičnom zakonu stvori osnov za donošenje drugih zakona i primjenu procesnog zakonodavstva, zakonodavac je sve to uređio odredbama Zakona o krivičnom postupku iz 2003. godine², kao i u kasnijim izmjenama i dopunama tog zakona i u novom Zakonu o krivičnom postupku Republike Srpske³ (ZKP RS) iz 2012. godine. Taj postupak je propisan u glavi XXVI pod nazivom Postupak za primjenu mjera bezbjednosti, za oduzimanje imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom i za opozivanje uslovne osude i to samo članom 383. ZKP RS.

Ovakvo stanje promijenio je novi Krivični zakonik Republike Srpske⁴ iz 2017. godine ponovnim uvođenjem mjere bezbjednosti obaveznog psihijatrijskog liječenja i čuvanja u zdravstvenoj ustanovi. Ovim se ponovo vraća u domen materijalnog krivičnog zakonodavstva i pod nadležnost sudova, ranijom reformom neopravdano prognani, neuračunljivi učinilac krivičnog djela.⁵ Ovaj put zakonodavac je postupio pravilno pa je izvršio i neophodne izmjene procesnih normi u postupku primjene ove mjere na neuračunljivog učinilca krivičnog djela. To je uređeno Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o krivičnom postupku Republike Srpske⁶ u posebnom dijelu pod naslovom "Postupak za izricanje mjera bezbjednosti obaveznog psihijatrijskog liječenja" u članovima 383. do 383ž.

POJAM I KARAKTERISTIKE MJERA BEZBJEDNOSTI

Prije nego što se pozabavimo mjerom bezbjednosti obaveznog psihijatrijskog liječenja i čuvanja u zdravstvenoj ustanovi potrebno je, za bolje razumijevanje ove materije, da

¹ „Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 49/03, 108/04, 37/06, 70/06, 73/10, 1/12 i 67/13.

² „Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 50/03, 111/04, 115/04, 29/07, 68/07, 119/08, 55/09, 80/09, 88/09 92/09, Zakon o krivičnom postupku – Prečišćeni tekst „Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 100/09.

³ „Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 53/12.

⁴ „Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 64/17.

⁵ Član 74. Zakonika.

⁶ „Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 91/17.

izložimo osnovne karakteristike mjera bezbjednosti i navedemo koje sve vrste tih mjera postoje. Kada govorimo o mjerama bezbjednosti potrebno je ukazati da su one posebna i najbrojnija vrsta krivičnih sankcija koje se mogu izreći svakom učiniocu krivičnog djela: punoljetnom ili maloljetnom licu, krivično odgovornom ili neodgovornom učiniocu, fizičkom ili pravnom licu⁷. To su sankcije kojima se postiže otklanjanje određenog opasnog stanja koje proističe iz ličnosti učinioca ili drugih stvarnih okolnosti. Njihovo uvođenje u krivično pravo pod uticajem italijanske pozitivne škole unosi dualitet krivičnih sankcija i predstavlja napredak u organizovanom naporu države - društva da se suprotstavi kriminalitetu. U nekim inostranim pravnim sistemima nema strogo formalne razlike između kazni i mjera bezbjednosti, već se krivične sankcije dijele na: 1) redovne (osnovne) kazne: a) zatvor i b) novčana kazna, 2) posebne kazne za službena lica: a) ukidanje sa funkcije i gubitak službe i b) disciplinske kazne za vojna lica i 3) uslovna osuda: a) stavljanje pod zaštitni nadzor, b) upućivanje u maloljetnički zatvor, c) internacija i d) primjena posebnog tretmana⁸. Donošenjem Krivičnog zakonika Norveške iz 1902. godine⁹ ove mjere ulaze u sistem krivičnih sankcija gdje danas zauzimaju istaknuto mjesto po broju, obimu primjene, karakteru, prirodi i dejstvu. Danas veliki broj zakonodavstava poznaje mjere bezbjednosti koje zbog svog specijalno preventivnog karaktera imaju veliko dejstvo na suzbijanje kriminaliteta¹⁰. One su izraz novih teorijskih postavki o osnovnim pitanjima kaznenog prava i predstavljaju rezultat uticaja pozitivizma kao vladajuće filozofske koncepcije i učenja antropološko-pozitivne škole krivičnog prava o predestiniranim zločincima ili determiniranim abnormalnim delinkventima i njihovoj opasnosti, te potrebi uvođenja mjera socijalne zaštite kako bi se takva opasnost otklonila.

Mjere bezbjednosti kao specifične krivične sankcije imaju sljedeće karakteristike¹¹: a) one su sredstvo za zaštitu društva od kriminaliteta specijalno preventivnog karaktera, b) to su mjere kojima se učiniocu krivičnog djela oduzimaju ili ograničavaju određena prava i slobode, one se primjenjuju protiv i mimo volje učinioca, što ukazuje na njihov prinudni karakter, c) ove mjere su propisane u zakonu, d) ove mjere izriče sud u zakonom predviđenom postupku i e) osnov primjene ovih mjera jeste postojanje opasnog stanja (temibilitet ili perikulozitet) kod učinioca djela koje se ispoljava u mogućnosti vršenja krivičnog djela. Iz ovih karakteristika proizilazi da su mjere bezbjednosti sredstvo za zaštitu društva od kriminaliteta predviđene u zakonu koje izriče sud u zakonom predviđenom postupku učiniocu krivičnog djela zbog njegovog opasnog stanja ispoljenog krivičnim djelom i koje se sastoje u oduzimanju ili ograničavanju njegovih sloboda i prava¹².

⁷ A. Stajić, *Mjere bezbjednosti*, Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu, Sarajevo 1961. godine, 12-37.

⁸ N. Bishop, *Swedish Penal Code (adopted in 1962 and entered into force on 1999)*. Stockholm, 2000. godine.

⁹ Ove mjere pod nazivom zdravstveno-zaštitne mjere uvodi Krivični zakonik Kaljevine Srba, Hrvata i Slovenaca iz 1929. godine, odakle ih preuzima Opšti dio Krivičnog zakona iz 1947. godine.

¹⁰ D. Jovašević, *Uloga mera bezbednosti u suzbijanju kriminaliteta*, Zbornik Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja, broj 1-2/2010, Beograd 2010. godine, 51-69.

¹¹ Z. Tomić, *Nastanak i razvoj mjera bezbjednosti u jugoslovenskom krivičnom pravu*, Pravna misao, broj 5-6/1987, Sarajevo 1987. godine, 48-57.

¹² A. Stajić, *Mjere bezbjednosti (istorijskokomparativni pristup i klasifikacija)*, Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu, Sarajevo 1961. godine, 11-17.

Primjena mjera bezbjednosti zasniiva se na postojanju posebnog stanja opasnosti koje učinilac nosi u sebi, a koje može biti prouzrokovano biopsihičkim ili socijalnim faktorima. To opasno stanje predstavlja svojstvo učinioca krivičnog djela. Primjena mjera bezbjednosti je usmjerena na uzroke, a ne na posljedice kriminalnog ponašanja. To ukazuje na njihov izrazito specijalno preventivan karakter. Njihov se temeljni značaj ogleda u ostvarivanju krivičnopravne zaštite u slučajevima u kojima se ta zaštita ne može ostvariti kaznom kao represivnom sankcijom. Time je učinjen dodatni korak u pravcu humanizacije i individualizacije kaznenog prava. Prema članu 71. Krivičnog zakonika Republike Srpske svrha mjera bezbjednosti u okviru opšte svrhe krivičnih sankcija jeste da se otklone stanja ili uslovi koji mogu biti od uticaja da učinilac ubuduće vrši krivična djela. To je stanje opasnosti, a stanje je psihička situacija učinioca krivičnog djela koja može biti u uzročnom odnosu sa vršenjem krivičnih djela, pri čemu se razlikuju: a) duševno zdravlje učinioca u vrijeme izvršenja krivičnog djela i b) sklonosti koje su se formirale kod učinioca i koje u određenoj mjeri determinišu njegovo ponašanje, pa i vršenje krivičnih djela. Uslovi koji su od uticaja da učinilac ubuduće vrši krivična djela su različite situacije koje utiču na preduzimanje ili potenciranje kriminalnog ponašanja. Međutim, mjere bezbjednosti se ne mogu primijeniti prema licu kod koga postoje takva opasna stanja ili uslovi, sve dok on ne učini neko krivično djelo predviđeno u zakonu, a koje proizilazi iz tog opasnog stanja. Prema tome, mjere bezbjednosti se mogu primijeniti tek pošto je izvršeno krivično djelo, tj. *post delictum*, a ne samo na osnovu postojanja opasnog stanja, tj. *ante delictum*. To znači da se mjerama bezbjednosti ostvaruje specijalna prevencija¹³.

Sve mjere bezbjednosti koje poznaje pozitivno krivično pravo se mogu podijeliti prema različitim kriterijumima¹⁴: 1) da li se učiniocu krivičnog djela oduzima sloboda kretanja ili ne, mjere bezbjednosti se dijele na: a) mjere kojima se oduzima sloboda kretanja (medicinske mjere institucionalnog karaktera) i b) mjere kojima se ne oduzima sloboda kretanja, 2) prema vrsti dobra na koje su usmjerene, mjere bezbjednosti se dijele na: a) lične mjere - kojima se učinilac lišava ili ograničava u ličnim slobodama i pravima (zabrana vršenja poziva, djelatnosti ili dužnosti) i b) stvarne mjere - kojima se učinilac lišava ili ograničava u stvarnim, imovinskim slobodama i pravima (oduzimanje predmeta), 3) prema karakteru dejstva, mjere bezbjednosti se dijele na: a) eliminatorne mjere - kojima se učinilac lišavanjem slobode kretanja eliminiše iz društva čime se postiže efikasna zaštita društvenih dobara od takvog lica, b) vaspitne mjere - koje se sastoje u primjeni medicinskih, psiholoških, pedagoških i drugih postupaka prema učiniocu krivičnog djela i c) preventivne mjere - kojima se učinilac ograničava u određenim pravima ili djelatnostima koja je prethodno zloupotrijebio za vršenje krivičnih djela kako bi se preduprijedilo da ih ponovo zloupotrijebi, 4) prema vremenskom trajanju, mjere bezbjednosti se dijele na: a) vremenski određene mjere - kojima se učinilac za u sudskoj odluci određeno vrijeme lišava ili ograničava određenih prava ili sloboda i b) vremenski neodređene mjere - za koje se u momentu izricanja ne zna unaprijed koliko će dugo vremena biti primjenjivane i 5) prema vrsti učinilaca krivičnih djela, mjere bezbjednosti se dijele na: a) mjere koje se mogu izreći svakom učiniocu

¹³ Z. Tomić, *Primjena mjera bezbjednosti prema maloljetnim i mlađim punoljetnim učiniocima krivičnih djela*, Pravna misao broj 3-4/1991., Sarajevo 1991. godine, 45-55.

¹⁴ H. Balić, *Mjere bezbjednosti sa stanovišta sloboda i prava građana*, Pravna misao broj 9-10/1991, Sarajevo, 1991. godine, 59-67.

svakog krivičnog djela i b) mjere koje se izriču učiniocima koja imaju određena stanja i stepen duševne poremećenosti.¹⁵

VRSTE MJERA BEZBJEDNOSTI

Krivično pravo Republike Srpske poznaje više mjera bezbjednosti (član 72. Krivičnog zakonika Republike Srpske). Sistem mjera bezbjednosti čini devet mjera pri čemu su prve tri medicinske ili kurativne mjere (mjere liječenja). Drugu grupu čine mjere kojima se učiniocu oduzimaju određena prava ili mu se zabranjuje da vrši određene djelatnosti jer ih je zloupotrijebio u cilju izvršenja krivičnog djela. Posljednja je mjera koja ima poseban i izuzetan preventivni karakter. Te mjere su: a) obavezno psihijatrijsko liječenje i čuvanje u zdravstvenoj ustanovi, b) obavezno psihijatrijsko liječenje na slobodi, c) obavezno liječenje od zavisnosti, d) zabrana vršenja poziva, djelatnosti ili dužnosti, e) zabrana prisustvovanja određenim sportskim priredbama, f) zabrana približavanja i komunikacije sa određenim licem, g) obavezan psihosocijalni tretman, h) udaljenje iz zajedničkog domaćinstva i i) oduzimanje predmeta.

S obzirom da su vrsta krivičnih sankcija mjere bezbjednosti se mogu izreći samo učiniocu krivičnog djela, ako su za to u konkretnom slučaju ispunjeni zakonom predviđeni uslovi. U pravnoj teoriji ističe se da je njihova primjena ograničena načelom srazmjernosti koje zahtijeva da se kod svake pojedine mjere mjere bezbjednosti: a) utvrdi da li je ona primjerena ostvarenju cilja specijalne prevencije, b) da se ne izriče teža mjera ako se ista svrha može ostvariti blažom mjerom bezbjednosti i c) trajanje mjere bezbjednosti je u funkciji proklamovane svrhe, pa njeno trajanje može da prestane kada je ta svrha ostvarena. Izricanje mjera bezbjednosti je fakultativno jer i kad su ispunjeni zakonski uslovi sud nije dužan da izrekne ove mjere, osim u slučaju primjene dvije medicinske mjere obaveznog psihijatrijskog liječenja (u zdravstvenoj ustanovi ili na slobodi) i oduzimanja predmeta¹⁶. Učiniocu krivičnog djela sud može da izrekne jednu ili više mjera bezbjednosti (kumulacija mjera) pod uslovima koji su predviđeni zakonom. Mjere bezbjednosti se, po pravilu, izriču uz druge krivične sankcije: a) kaznu, b) uslovnu osudu, c) vaspitnu mjeru i d) kaznu maloljetničkog zatvora. Učiniocu krivičnih djela u sticaju se može izreći jedna ili više mjera bezbjednosti ako su prethodno utvrđene za bilo koje od krivičnih djela u sticaju. Uz mjeru bezbjednosti se može izreći i mjera oduzimanja imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom.¹⁷

NEURAČUNLJIVOST KAO OSNOV ISKLJUČENJA KAZNE

U pojedinim istorijskim razdobljima razvoja društva odnos i postupak prema neuračunljivim učiniocima krivičnih djela bio je različit. Oni dugo vremena nisu razlikovani od učinilaca koji su prilikom izvršenja krivičnog djela bili uračunljivi, mada se u početku uračunljivost nije uopšte ni cijenila. Rezultat takvog shvatanja je da su se prema neuračunljivim učiniocima primjenjivale sve tada poznate kazne kao i prema uračunljivim

¹⁵ D. Jovašević, LJ Mitrović, V. Ikanović, Krivično pravo Republike Srpske – Opšti dio, Banja Luka 2017. godine, 299 – 302.

¹⁶ H. Balić, *Mjere bezbjednosti sa stanovišta sloboda i prava građana*, Pravna misao broj 9-10/1991, Sarajevo 1991. godine, 59-62.

¹⁷ D. Jovašević, LJ Mitrović, V. Ikanović, Krivično pravo Republike Srpske – Opšti dio, op. cit. 302 – 303.

licima. Razvojem društva, države, filozofije, medicine i prava ovaj problem počeo je da privlači pažnju nauke i sa učenjem italijanske pozitivne škole, početkom dvadesetog vijeka, došlo je do uvođenja mjera bezbjednosti, kao samostalnih krivičnih sankcija. U početku je njihova primjena bila ograničena samo na maloljetne delikvente, a tek kasnije su počele da se primjenjuju i prema neuračunljivim učinocima krivičnih djela.

Posleratno krivično zakonodavstvo bivše SFRJ, koje se primjenjivalo i na našim prostorima, prvi put propisuje mjere bezbjednosti u Opštem dijelu Krivičnog zakonika iz 1947. godine. Broj i vrsta mjera se kasnije postepeno proširuju i novim zakonima koji su uređivali ovu materiju. Predmet našeg interesovanja nisu sve mjere i njihova sadržina već samo mjere bezbjednosti koje su se mogle primjenjivati prema neuračunljivom učiniocu krivičnog djela. Samo uvođenje ove mjere u naš sistem krivičnih sankcija predstavljalo je značajan korak ka napuštanju tradicionalnog shvatanja da je kazna jedina krivična sankcija ali je predstavljalo i veliku humanizaciju krivičnog prava i uvođenje prihvatljivije kriminalne politike.

Već smo rekli da je u krivičnom zakonodavstvu bivše SFRJ kao mjera bezbjednosti koja se primjenjivala prema neuračunljivom izvršiocu krivičnog djela bilo je propisano obavezno psihijatrijsko liječenje i čuvanje u zdravstvenoj ustanovi. Ova mjera se sastojala u čuvanju i liječenju u odgovarajućoj ustanovi učinioca krivičnog djela koji je to djelo izvršio u stanju neuračunljivosti ili bitno smanjene uračunljivosti i koji je opasan za okolinu, ako je radi otklanjanja ove opasnosti bilo neophodno njegovo čuvanje i liječenje u takvoj ustanovi. Smisao i cilj ove mjere bio je da se učinilac krivičnog djela određeno vrijeme podvrgne medicinskom tretmanu u posebnoj ustanovi gdje se nastojalo otkloniti opasno stanje njegove ličnosti kao uzroka vršenja krivičnih djela i na taj način spriječiti da on i ubuduće vrši krivična djela.

Krivični zakonik Republike Srpske¹⁸ iz 2000. godine slijedeći ovu tradiciju propisivao je u članu 57. mjeru obaveznog psihijatrijskog liječenja i čuvanja u zdravstvenoj ustanovi. Mjera je izricana neuračunljivom ili bitno smanjeno uračunljivom učiniocu krivičnog djela, a po sadržini je bila definisana na isti način kao u Krivičnom zakonu SFRJ.¹⁹ Razlika se sastojala u tome da je neodređeni pojam „opasnosti za okolinu“ u članu 59. stav 1. preciziran na osnovu težine izvršenog krivičnog djela, stepena učiniočeve duševne poremećenosti, vrste krivičnog djela koje bi on mogao da izvrši (protiv života i tijela, polnog integriteta ili imovine). Ova mjera se primjenjivala bez praktičnih problema, uz postizanje zadovoljavajućih rezultata i ništa nije ukazivalo da ima negativne posljedice na učinioca krivičnog djela što bi zahtijevalo drugačije zakonsko rješenje. Sudska kontrola izricanja, njeno periodično preispitivanje i ukidanje garantovale su zakonitost, stručnost i poštovanje prava ličnosti onoga prema kome se ona primjenjivala. Poseban sudski postupak izricanja rješenjem, bio je propisan u glavi XXIII Zakona o krivičnom postupku,²⁰ na osnovu prijedloga javnog tužioca, nakon održane rasprave u prisustvu vještaka i ljekara psihijatarata koji su u zdravstvenoj ustanovi vještačili uračunljivost okrivljenog.

¹⁸ „Službeni glasnik RS“, br. 22/00.

¹⁹ „Službeni list SFRJ“, br. 44/76.

²⁰ „Službeni list SFRJ“, br. 26/86, 74/87, 57/89 i 3/90.

KRIVIČNI ZAKON REPUBLIKE SRPSKE IZ 2003. GODINE

Krivični zakon Republike Srpske²¹ isključivao je krivičnu odgovornost neuračunljivog učinioca krivičnog djela. Međutim, u sistemu krivičnih sankcija zakon nije propisivao ni jednu mjeru bezbjednosti koja bi se mogla izreći i primijeniti prema neuračunljivom učiniocu krivičnog djela, pa tako ni mjeru obaveznog psihijatrijskog liječenja i čuvanja u zdravstvenoj ustanovi. On je poznavao mjeru obaveznog psihijatrijskog liječenja samo za učinioca krivičnog djela čija je uračunljivost bitno smanjena,²² koja se obavezno izricala učiniocu krivičnog djela u stanju bitno smanjene uračunljivosti. Uslov za to je bio da se na osnovu težine izvršenog krivičnog djela i stepena njegove duševne poremećenosti utvrdi da postoji opasnost da bi mogao izvršiti isto ili teže krivično djelo i da je radi otklanjanja ove opasnosti potrebno njegovo liječenje. Po svom sadržaju i uslovima za izricanje, ona odgovara ranijem rješenju iz Krivičnog zakona SFRJ i Krivičnog zakonika RS, s tim što je isključena njena primjena prema neuračunljivom učiniocu i ne predviđa se njegovo čuvanje u zdravstvenoj ustanovi.

Ovim je potpuno prekinuta pravna tradicija i u postupku pred sudom je isključena primjena svih mjera prema neuračunljivim učiniocima krivičnih djela. Zakonodavac se opredijelio da otklanjanje stanja opasnosti i tretman tih učinilaca krivičnih djela više nije u domenu krivičnog zakonodavstva. S druge strane tada važeći Zakon o krivičnom postupku²³ propisivao je postupanje i upućivanje neuračunljivih učinilaca krivičnih djela organu socijalnog staranja, pa je ostalo nejasno da li i ko to može primijeniti i koje vrste mjere prema ovim licima. Izmjenama i dopunama tog zakona pojam „krivično djelo“ u postupku u slučaju neuračunljivosti zamijenjen je pojmom „protivpravno djelo“ koji je bio potpuno neodgovarajući zbog svoje nepreciznosti i neodređenosti. Pored krivičnih djela protivpravna su djela i prekršaji, kao i privredni prestupi, kojih istina više nema u domaćem zakonodavstvu. To samo govori o nemoći zakonodavca da izađe iz začaranog kruga koji je prouzrokovan uvođenjem jednog lošeg i naučno sumnjivog rješenja u krivično zakonodavstvo. Osim toga ovo se svodi na upornost da se jednim zanatskim pristupom razriješi veoma složen problem koji na taj način nije moguće razriješiti. U ovu situaciju se dospjelo prepisivanjem zakonodavnog rješenja iz druge države, pod uticajem stranih stručnjaka sa velikom političkom snagom a slabom naučnom argumentacijom.²⁴ Mora se priznati da su važnu ulogu odigrali i pojedini domaći pravници, preko noći proglašeni za eksperte, koji su bili uključeni u „timove za praćenje provođenja Zakona o krivičnom postupku“. Oni su zbog raznih interesa pružali veliki otpor i sprečavali da se takvo rješenje i ranije napusti.

Ovo samo pokazuje da zakonodavac nije mogao potpuno pobjeći od toga da se na ovakve učinioce krivičnih djela primjenjuje krivično zakonodavstvo. Krivični zakon je morao da propiše da li i ko to može da primjenjuje (organ socijalnog staranja) i po mogućnosti kakve mjere prema ovim licima u vezi počinjenog krivičnog djela, čime bi se stvorio osnov za postupanje po odredbama Zakona o krivičnom postupku. Ovako je ostalo otvoreno pitanje kontrole njihovog postupanja, izbora, primjene i trajanja odgovarajućeg tretmana. Sud

²¹ Član 13.

²² Član 56.

²³ „Službeni glasnik RS“, br. 50/03.

²⁴ V. Ikanović, Neuračunljivost osumnjičenog odnosno optuženog u krivičnom zakonodavstvu Republike Srpske, Pravni savjetnik br. 1, Sarajevo, 2004., 26 – 35.

prepušta neko lice organu socijalnog staranja upravo u vezi sa počinjenim krivičnim djelom, za koje prethodno utvrđuje da ga je učinilo u stanju neuračunljivosti. Pošto je odluka suda osnov za postupanje ovog organa odsustvo dalje sudske kontrole može da ima i negativne posljedice koje su suprotne težnji zakonodavca pri kreiranju ovakvog rješenja.²⁵

Bez obzira na motive i osnov za ovakvo rješenje postavilo se pitanje da li je na ovom stepenu ekonomskog i kulturnog razvoja društva bilo vrijeme za ovakvo radikalno rješenje i da li ono može dati očekivane rezultate. Organ socijalnog staranja (centar za socijalni rad) u siromašnim opštinama nema ni materijalnih ni kadrovskih uslova za prihvatanje i tretman počinilaca najtežih krivičnih djela. Kod opredjeljivanja za ovako rješenje nisu korišćena iskustva sudova, statistički podaci, tako da je izostao sveobuhvatan multidisciplinarni pristup zbog čega usvojeno rješenje nije odgovaralo našim društvenim i ekonomskim uslovima. Ono je u praksi doživjelo neuspjeh zbog reakcije javnosti, neopravdanog odugovlačenja postupka, opasnosti od ponovnog vršenja krivičnog djela prouzrokovanog sporošću podvrgavanja medicinskom tretmanu i visokih troškova.

KRIVIČNI ZAKONIK REPUBLIKE SRPSKE IZ 2017. GODINE

Novi Krivični zakonik Republike Srpske donijet je 15. juna 2017. godine, a stupio je na snagu 18. jula iste godine. Zakonik je usvojio niz novih rješenja, kako u opštem dijelu, tako i u posebnom dijelu kod pojedinih krivičnih djela. Opšti dio je zadržao dualitet krivičnih sankcija, zadržavajući pored kazni i mjere bezbjednosti, o čijoj brojnosti i potrebi njihovog uvođenja se može raspravljati. Međutim, pošto to nije predmet našeg interesovanja ovdje ćemo se pozabaviti mjerom bezbjednosti obaveznog psihijatriskog liječenja i čuvanja u zdravstvenoj ustanovi. Ova mjera bezbjednosti je bila neopravdano prognana iz našeg krivičnog zakonodavstva i novi zakon je osnovano vraća jer njeno postojanje opravdavaju mnogi razlozi koje je pravna nauka davno utvrdila.

Opredjeljujući se da je ponovo ugradi u materijalno krivično zakonodavstvo nakon četrnaest godina njenog odsustva, zakonodavac je očigledno uočio svu pogubnost ranijeg rješenja iz Krivičnog zakona Republike Srpske od 2003. godine. U svojim radovima više puta smo se kritički osvrtnali na takvo zakonsko rješenje, zalažući se za vraćanje ove mjere i tretmana neuračunljivih učinilaca u nadležnost suda. Radi toga smatramo da je zakonodavac pravilno postupio kada je ovako osjetljivu materiju uredio na naučno zasnovanim osnovama. Ovdje moramo primijetiti da je za sada izostala reakcija „međunarodne zajednice“ koja pažljivo prati sve izmjene u domenu zakonodavstva, pazeći da se ne naruši njegova harmonizacija, posebno procesnog. Ostaje za sada otvoreno pitanje da li su i sami uočili da su ranija rješenja bila loša i da ih treba mijenjati na navedeni način ili je po srijedi nešto drugo.

OBAVEZNO PSIHIJATRIJSKO LIJEČENJE I ČUVANJE U ZDRAVSTVENOJ USTANOVI

Ovu medicinsku, kurativnu mjeru sud obavezno izriče (član 74. Krivičnog zakonika Republike Srpske) licu koje je krivično djelo učinilo u stanju neuračunljivosti ili bitno

²⁵ V. Ikanović, Krivičnopravni položaj neuračunljivog učinioca u Republici Srpskoj, Zbornik Nova rješenja u kaznenom zakonodavstvu Srbije i njihova praktična primena, pedeseto redovno godišnje savetovanje, Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu, Zlatibor - Beograd 2013., 435 – 449.

smanjene uračunljivosti.²⁶ Ona se izriče ako su ispunjeni ovi uslovi a) ako sud na bazi nalaza i mišljenja ljekara vještaka sudsko psihijatrijske struke utvrdi s obzirom na težinu učinjenog krivičnog djela i stepen duševne poremećenosti učinioca da postoji opasnost da učinilac može učiniti isto ili teže krivično djelo i b) ako sud utvrdi da je radi otklanjanja ove opasnosti potrebno njegovo liječenje i čuvanje u zdravstvenoj ustanovi. Cilj primjene ove mjere je dvostruke prirode²⁷: a) da se preduzme liječenje učinioca krivičnog djela i tako otkloni ili umanju psihičko stanje nastalo kao rezultat duševne poremećenosti, a koje se nalazi u genezi njegovog kriminalnog ponašanja²⁸ i b) da se njegovim čuvanjem u zdravstvenoj ustanovi i izolacijom zaštiti društvo, društvena dobra i vrijednosti od daljeg vršenja krivičnih djela.

Mjera se ne izriče u određenom trajanju, već se obustavlja kada sud utvrdi da je prestala potreba za liječenjem i čuvanjem učinioca u zdravstvenoj ustanovi. Zato sud svake godine ponovo odlučuje da li je započeto liječenje i čuvanje u zdravstvenoj ustanovi i dalje potrebno. Licu koje je krivično djelo izvršilo u stanju bitno smanjene uračunljivosti i koji je osuđen na kaznu zatora, vrijeme koje je provelo u zdravstvenoj ustanovi se obavezno uračunava u vrijeme trajanja izrečene kazne²⁹. Ako je to vrijeme kraće od trajanja izrečene kazne sud ima na raspolaganju dvije mogućnosti: a) da osuđenog uputi na izdržavanje ostatka kazne zatvora i b) da osuđenog pusti na uslovni otpust u kom slučaju naročito uzima u obzir uspjeh u liječenju osuđenog, njegovo zdravstveno stanje, vrijeme provedeno u zdravstvenoj ustanovi i ostatak kazne zatvora koju osuđeni nije izdržao. Ova mjera bezbjednosti može da traje i duže od izrečene kazne zatvora.³⁰

Propisivanjem mjere bezbjednosti obaveznog psihijatrijskog liječenja i čuvanja u zdravstvenoj ustanovi zakonodavac je u Krivičnom zakoniku stvorio osnov za njeno izricanje i primjenu. Ostalo je da se uredi postupak za njenu primjenu koji je trebalo propisati u procesnom zakonodavstvu, kako se sada ne bi stvorio obrnut raskorak kao što je to bio slučaj do donošenja zakonika. Zato je zakonodavac pristupio izmjenama i dopunama Zakona o krivičnom postupku Republike Srpske³¹ radi njegovog uređivanja. To je učinio mijenjajući raniji „Postupak u slučaju neuračunljivosti“ u „postupak za izricanje mjera bezbjednosti obaveznog psihijatrijskog liječenja. Ovaj postupak uređen je u osam članova od kojih je dodato sedam novih, a postpješći član 383. je izmijenjen i dopunjen. Postupak je skoro u svemu identičan postupku kojim je izricanje mjere bezbjednosti bilo propisano u ranije važećem procesnom zakonodavstvu bivše SFRJ i Republike Srpske prije reforme iz 2003. godine. On sada obuhvata sve dijelove od kojih zavisi pravilno utvrđivanje stanja

²⁶ D. Jovašević, *Primena mere bezbednosti obaveznog psihijatrijskog lečenja i čuvanja u zdravstvenoj ustanovi kao faktor prevencije kriminaliteta*, Defektološki dani, Beograd 1998. godine, 184-202.

²⁷ M. Radovanović, *Krivično pravo, Opšti deo*, op.cit., str. 301-302.

²⁸ D. Jovašević, *Mera bezbednosti obaveznog psihijatrijskog lečenja i čuvanja u zdravstvenoj ustanovi u praktičnoj primeni*, Branič, broj 3-4/1999., Beograd 1999. godine, 13-25.

²⁹ D. Jovašević, *Mere bezbednosti medicinskog karaktera u jugoslovenskom krivičnom pravu*, Zbornik Pravnog fakulteta u Nišu, Niš 2001. godine, 236-242.

³⁰ D. Jovašević, LJ Mitrović, V. Ikanović, *Krivično pravo Republike Srpske – Opšti dio*, op. cit. 303 – 304.

³¹ “Službeni glasnik RS” br. 91/17.

kod neuračunljivih učinilaca, pruža garancije da će se na glavnom pretresu pod kontrolom medicinskih stručnjaka i uz prisustvo branioca tog lica i njegovih srodnika, poštovati sva njegova prava i postupati u najboljem interesu da se stanje koje je dovelo do činjenja krivičnog djela na odgovarajući način nastoji otkloniti. Trajanje mjere se vraća pod kontrolu suda, a „protivpravno djelo“ se sada određuje tako da se ovaj postupak vodi ako je učinio „protivpravno djelo koje je u zakonu određeno kao krivično djelo“.

ZAKLJUČAK

Vraćanje mjere bezbjednosti obaveznog liječenja i čuvanja u zdravstvenoj ustanovi predstavlja pozitivan korak u otklanjanju grešaka koje su ranije napravljene u reformi krivičnog zakonodavstva. Postupak sa neuračunljivim učiniocima krivičnih djela predstavlja osjetljivo pitanje koje ne smije biti prepušteno na uređivanje uskim grupama lica koja provode reformu sa prvenstvenim ciljem da se izmijeni staro zakonodavstvo, bez stvarnih potreba i opravdanih razloga. Ono mora biti rezultat promišljene i naučno zasnovane procjene da li postojeća rješenja treba mijenjati i iz kojih to razloga. Očigledno da se tako nije postupalo kada se ova mjera izbacivala iz krivičnog zakona 2003. godine. Na to su ukazivale kritike koje su nakon toga stizale iz pravosudnih institucija i nešto stidljivije iz naučnih krugova. Vraćanjem ove mjere zakonodavac se opravdano priklonio stavovima domaće i inostrane pravne nauke o njenom karakteru, efikasnosti i praktičnosti, a koje shvatanje ima dugogodišnju tradiciju i u domaćem zakonodavstvu. Samo primjenom ove mjere prema neuračunljivim učiniocima krivičnih djela, pod sudskom kontrolom njenog provođenja i trajanja mogu se ostvariti zadovoljavajući rezultati u otklanjanju stanja koje dovode do njihove opasnosti. Osim toga, ovo je u interesu i tih lica jer se sve završava u jednom postupku, bez nepotrebnog ponavljanja i odugovlačenja istih radnji, uz garanciju suda da se štite njihova ljudska prava, što povjeravanjem nepravosudnim organima može biti narušeno.

LITERATURA

Monografije, članci, udžbenici

- Bačić Franjo, (1998), *Kazneno pravo, Opći dio*, Zagreb,
- Bishop N., (2000), *Swedish Penal Code (adopted in 1962 and entered into force on 1999)*. Stockholm, Stockholm,
- Grozđanić V., Škorić M., (2009), *Uvod u kazneno pravo, Opći dio*, Rijeka,
- Jovašević D., Mitrović LJ., Ikanović V, (2017), *Krivično pravo Republike Srpske – Opšti dio*, banja Luka,
- Srzić Nikola, Stajić Aleksandar, Lazarević Ljubiša, (1978), *Krivično pravo SFRJ, Opšti dio*, Beograd,
- Stajić Aleksandar, (1961), *Mjere bezbjednosti*, Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu, Sarajevo,
- Jovašević D., (2010), *Uloga mera bezbednosti u suzbijanju kriminaliteta*, *Zbornik Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja, broj 1-2/2010*, Beograd,
- Ikanović V., (2004), *Neuračunljivost osumnjičenog odnosno optuženog u krivičnom zakonodavstvu Republike Srpske, Pravni savjetnik br. 1*, Sarajevo,
- Ikanović V., (2013), *Krivičnopravni položaj neuračunljivog učinioca u Republici Srpskoj*, *Zbornik Nova rešenja u kaznenom zakonodavstvu Srbije i njihova praktična primena, pedeseto redovno godišnje savetovanje, Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu*, Zlatibor - Beograd.

Zakonodavstvo

1. Krivični zakonik Republike Srpske, Službeni glasnik Republike Srpske, br. 64/17,
2. Krivični zakon Republike Srpske, Službeni glasnik Republike Srpske, br. 49/03, 108/04, 37/06, 70/06, 73/10, 1/12 i 67/13,
3. Krivični zakonik Republike Srpske, Službeni glasnik Republike Srpske, br. 22/00,
4. Zakon o krivičnom postupku, Službeni glasnik Republike Srpske, br. 50/03, 111/04, 115/04, 29/07, 68/07, 119/08, 55/09, 80/09, 88/09 92/09,
5. Zakon o krivičnom postupku – Prečišćeni tekst, Službeni glasnik Republike Srpske, broj 100/09
6. Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske, Službeni glasnik Republike Srpske, br. 53/12.
7. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o krivičnom postupku Republike Srpske, Službeni glasnik Republike Srpske, br. 91/17.

Prof. Veljko Ikanović Ph.D

Associate Professor, Faculty of Law Sciences, Pan-European University Apeiron Banja Luka, BiH and Judge of the Supreme Court of Republika Srpska; mail: veljko.i.ikanovic@apeiron-edu.eu

Measure of Security of Obligated Psychiatric Treatment and Story in the Healthcare Institution in the Criminal Law of the Republic Of Srpska

Abstract: This paper discusses the measure of the safety of compulsory psychiatric treatment and care in a health institution from the new Criminal Code of Republika Srpska. Here, in fact, it is about “returning” to the law of an old measure that previously existed in domestic criminal legislation until its 2003 reform. Considering that a new one has been abandoned in Bosnia and Herzegovina by the harmonization of criminal justice reform, the procedure against irregular perpetrators of criminal offenses and the introduced security measures that other legislation in the country does not know, we expect this to raise the attention of legal science, jurisprudence and certain international factors under the influence of which the measure was removed from the criminal legislation. With this work, we want to draw the attention of the scientific and professional public to the need for traditional, scientifically based and proven solutions to be quickly and uncritically abandoned, so that after a certain period of time, “after-mindedness,” it was understood that it was wrong and counterproductive.

Key words: institute, return, security measure, compulsory, psychiatric, treatment.